Caseta 1. Potențiale efecte ale recentelor tendințe de fragmentare geoeconomică

La nivel internațional s-a cristalizat în ultimii ani o tendință de fragmentare geoeconomică, iar declanșarea conflictului din Ucraina a favorizat dinamizarea acestui fenomen. Procesul implică reconfigurarea lanțurilor de aprovizionare, în sensul creșterii importanței verigilor naționale sau regionale, ridicarea de bariere comerciale, sprijinirea unor domenii de activitate considerate strategice sau monitorizarea și reglementarea mai atentă a investițiilor străine, reprezentând o schimbare structurală majoră în relațiile economice internaționale.

Procesul de fragmentare s-a profilat clar odată cu măsurile adoptate începând cu anul 2018 de către SUA, care au dat tonul schimbării de paradigmă, în special în raport cu China; în același context s-a înscris și ieșirea Marii Britanii din blocul comunitar european, proces derulat în perioada 2016-2020. Pandemia COVID-19 și intensificarea tensiunilor geopolitice au testat încă o dată relațiile internaționale, ridicând mai multe întrebări cu privire la beneficiile unui regim comercial deschis, în condițiile în care participarea în lanțuri de aprovizionare transnaționale a comportat pe alocuri dimensiunea unei vulnerabilități strategice. Invadarea Ucrainei de către Rusia a condus la alianțe pe linii geopolitice și a determinat adoptarea de sancțiuni care au perturbat comerțul mondial, au exercitat presiune asupra arhitecturii financiare globale și au amplificat tensiunile și incertitudinea.

În acest context, din perspectivă europeană, s-a profilat drept evidentă vulnerabilitatea în sensul dependenței de materii prime energetice furnizate de Rusia[1], perturbarea aprovizionării afectând producția industrială europeană și impulsionând dinamica prețurilor de producție și de consum. Noile sancțiuni economice aplicate Rusiei s-au implementat gradual, succedându-se în multiple „valuri" pe parcursul anului 2022 și începutul lui 2023. Astfel, s-a ajuns la remodelarea lanțurilor de aprovizionare, mai ales în ceea ce privește furnizarea produselor energetice către blocul comunitar. Dacă în primul trimestru al anului 2022, Rusia livra o treime din totalul volumului de gaz natural importat în UE din spațiul extracomunitar, în ultimul trimestru ponderea acesteia se restrângea până la 12,5 la sută, în contextul opririi funcționării conductei Nordstream 1 în vară, diversificarea surselor de gaz fiind impulsionată inclusiv de adaptarea suplimentară a facilităților logistice de import de gaz natural lichefiat, cu origine din SUA, Qatar sau Nigeria, dar și de intensificarea achizițiilor din țări precum Norvegia, Regatul Unit, Algeria sau Azerbaidjan. În mod similar, a avut loc o reducere a expunerii și în ceea ce privește importul de țiței și produse prelucrate (Tabelele A și B).

[1] În intervalul 2018-2022, aproximativ 50 la sută în cazul gazului natural utilizat și peste 25 la sută în cel al petrolului.

Tabel A
Importuri extra-UE de gaze naturale – principalii parteneri comerciali

T1 2022			T4 2022		
Partener	Valoare (cota %)	Masa netă (cota %)	Partener	Valoare (cota %)	Masa netă (cota %)
Rusia	31,3	33,3	Rusia	15,8	12,5
Norvegia	25,8	21,3	Norvegia	25,8	26,0
Statele Unite	16,1	14,4	Statele Unite	16,3	15,3
Regatul Unit	6,8	6,1	Regatul Unit	9,4	9,4
Algeria	5,5	10,8	Algeria	9,1	12,4
Azerbaidjan	4,1	3,1	Azerbaidjan	7,4	7,5
Qatar	3,6	3,5	Qatar	5,3	4,3
Nigeria	2,1	3,6	Nigeria	2,7	2,6
Egipt	1,0	0,8	Egipt	2,3	2,0
Alte țări	3,6	3,0	Alte țări	6,0	7,9

Sursa: Eurostat (Comext) și estimări Eurostat

Tabel B
Importuri extra-UE de petrol – principalii parteneri comerciali

T1 2022			T4 2022		
Partener	Valoare (cota %)	Masa netă (cota %)	Partener	Valoare (cota %)	Masa netă (cota %)
Rusia	26,0	27,7	Rusia	9,9	13,0
Statele Unite	10,4	9,7	Statele Unite	11,7	10,8
Norvegia	9,5	8,9	Norvegia	10,9	10,7
Kazahstan	8,5	8,2	Arabia Saudită	8,4	8,3
Libia	7,2	6,9	Irak	7,5	7,8
Irak	6,1	6,5	Kazahstan	7,7	7,4
Nigeria	6,4	6,1	Libia	7,7	7,4
Regatul Unit	6,0	5,9	Nigeria	6,3	5,6
Arabia Saudită	4,8	5,1	Regatul Unit	5,3	5,2
Azerbaidjan	4,5	4,2	Azerbaidjan	4,8	4,4
Algeria	3,3	3,0	Algeria	4,0	3,6
Brazilia	2,1	2,2	Brazilia	2,8	2,8
Alte țări	5,2	5,7	Alte țări	12,8	13,0

Sursa: Eurostat (Comext) și estimări Eurostat

În paralel, țările europene întreprind demersuri în sensul extinderii capacității de energie regenerabilă, planul REPowerEU urmărind să crească ponderea surselor regenerabile în consumul final de energie la 45 la sută până la sfârșitul deceniului. Tranziția la energia verde a UE exercită deja o influență semnificativă[2], sursele fotovoltaice și eoliene generând 22 la sută din energia electrică a blocului comunitar în anul 2022, proporție superioară celei aferente gazelor naturale (20 la sută).

Noul climat internațional transcende însă problematica energetică, iar provocările UE nu se opresc exclusiv la acest subiect. Relația comercială a blocului comunitar cu China se profilează ca o sursă de vulnerabilitate, în condițiile în care viziunea strategică a statului asiatic s-a modificat în ultimii ani. Reorientarea Chinei către consumul și producția internă și temperarea traiectoriei de creștere economică pe termen lung comportă, implicit, un risc pentru anumite sectoare din UE, care se bazează în continuare pe cererea din China pentru exportul anumitor bunuri specializate – mașini și echipamente de transport, produse chimice și produse agricole (Grafic A). Aceste industrii sunt vulnerabile la tarifele de import și barierele

2 Conform unui *Raport* al grupului de reflecție Ember.

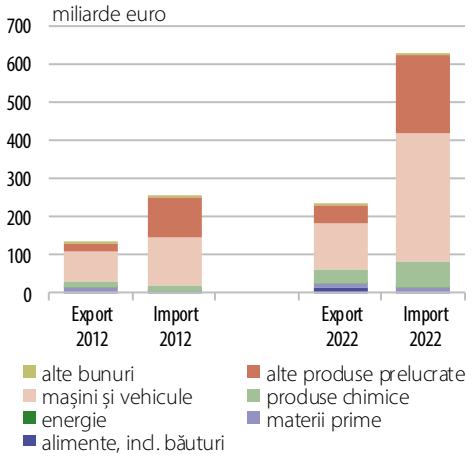

Sursa: Eurostat

Grafic A
Comerțul de bunuri UE-China, grupe de produse 2012 vs. 2022

de reglementare ale Chinei, precum și la eforturile sale de a stimula producția internă și de a reduce dependența de furnizorii străini. În ceea ce privește importurile, UE este expusă la dominația Chinei în lanțurile globale de aprovizionare și la potențialul său de a le perturba, pandemia COVID-19 evidențiind riscurile asociate verigilor de producție transnaționale. În acest context, Comisia Europeană a lansat o nouă strategie industrială, menită să stimuleze competitivitatea și anduranța UE, țintind inclusiv reducerea dependenței de furnizorii străini și de consolidare a sustenabilității lanțului de aprovizionare. Într-un studiu publicat în 2022, FMI subliniază că UE se numără printre economiile avansate cele mai vulnerabile la o potențială încetinire a economiei Chinei.

În pofida celor mai recente tendințe de divergență, gradul înalt de integrare comercială a economiei globale face ca impactul unor conflicte comerciale să fie major. FMI (2023a) decelează acele canale prin care impactul fragmentării economice globale poate fi resimțit: schimbări structurale în relațiile comerciale, tehnologie și difuziunea geografică a acesteia, forță de muncă, capital și furnizarea de bunuri publice globale (precum cadrul legal internațional, pace, sănătate publică, mediu înconjurător). Aceste canale interacționează la nivel național și transfrontalier, precum și între blocuri geografice, putând acționa cu o forță mai mare în perioade de incertitudine, mai ales în condițiile în care aceasta din urmă vizează atât faza de tranziție către o lume mai fragmentată, cât și rezultatul final al procesului. Urmând aceste linii, BCE (2023) sugerează că fragmentarea comerțului poate avea consecințe semnificative asupra activității, dar cu efecte eterogene în planul economiilor afectate. Daunele, măsurate prin dimensiunea contracției cheltuielilor naționale brute, variază între 0,9 la sută și 5,3 la sută în diferite configurații, indicând scăderi semnificative pe termen scurt în cazul unei corecții bruște a fluxurilor comerciale, care se reduc gradual, pe măsură ce se găsesc înlocuitori pentru inputuri, fie prin creșterea producției interne, fie prin intensificarea comerțului intrabloc. Pierderile variază și în funcție de țară, cele dependente de lanțurile de valoare globale și de comerțul extensiv cu alte blocuri suferind cele mai mari daune. Fragmentarea comerțului generează și efecte de preț, creșterea inflației la nivel global situându-se între 0,9 la sută și 4,8 la sută, în funcție de scenariu. Aceste schimbări de prețuri au și un impact distribuțional, afectând evoluția salariilor în funcție de nivelul de abilități, spre beneficiul unor lucrători cu abilități reduse din anumite regiuni, în timp ce salariile lucrătorilor cu abilități ridicate pot scădea. Alte studii, precum Cerdeiro *et al.* (2021), FMI (2023a,b) și Bolhuis *et al.* (2023), sugerează pierderi de până la 8,5 la sută din PIB mondial în cazul unor scenarii severe de decuplare comercială între diferite blocuri politice și tehnologice, afectând în mod disproporționat țările cu relații comerciale intense în regiunea Asia-Pacific. Similar, studiul lui Goes și Bekkers (2022) sugerează pierderi relativ modeste în cazul unei decuplări comerciale limitate, dar pierderi foarte mari în cazul unei decuplări severe.

Fragmentarea geoeconomică internațională își va lăsa amprenta și asupra României, dată fiind integrarea comercială și financiară în spațiul comunitar, tendință care s-a accentuat pe parcursul ultimelor decenii. România are o expunere comercială și financiară semnificativă față de UE, care absoarbe aproximativ 70 la sută din exporturile sale de bunuri, și de unde provin 74 la sută din importuri, blocul comunitar fiind totodată o sursă majoră de capital (Grafic B).

Grafic B
Evoluția exporturilor de servicii din România

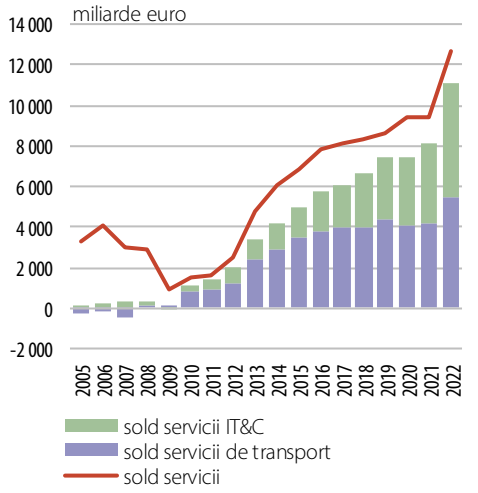

Pe fondul tensiunilor comerciale în curs și al incertitudinii din economia globală, orice modificări ale cererii la nivel internațional ar putea avea un impact semnificativ asupra industriilor orientate spre export ale României, prin reducerea livrărilor directe ale României către țările afectate, dar și indirect, mai ales prin limitarea livrărilor efectuate de state din UE, care la rândul lor își vor diminua cererea pentru inputuri realizate în economia autohtonă. De pildă, în cazul unui șoc economic negativ, având drept origine China (aceasta reprezintă a doua economie a lumii și cel mai important exportator, aflându-se în epicentrul discuțiilor cu privire la fragmentarea globală din ultimii ani), datele TiVA ale OCDE[3] sugerează că expunerea României față de cererea finală din economia parteneră depășește nivelul exporturilor cu circa 7 la sută; astfel, expunerea comercială directă ar subestima efectul unui șoc negativ de la nivelul economiei chineze asupra celei autohtone. Pentru Germania este valabilă situația inversă (expunerea directă o depășește pe cea în termeni de valoare adăugată cu circa 20 la sută), dat fiind că exporturile acesteia către China includ într-o măsură consistentă valoare adăugată care își are originea în alte țări.

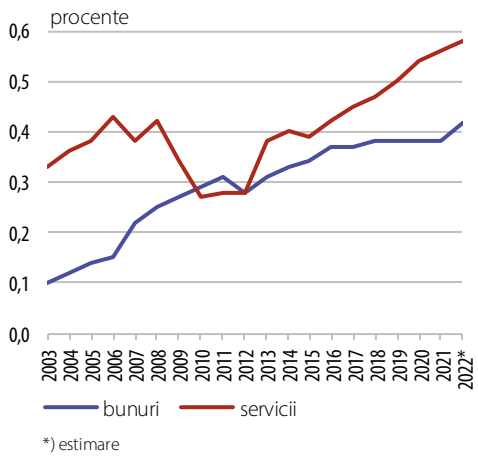

Sursa: Eurostat, calcule BNR

Grafic C
Evoluția cotei de piață a exporturilor României

O altă dimensiune a efectelor fragmentării geopolitice asupra economiei autohtone vizează reconfigurarea investițiilor străine directe, România aflându-se în poziția de potențial beneficiar al tendinței de *near-shoring*. Un exemplu în acest sens este reprezentat de mutarea parțială a operațiunilor, inclusiv cu angajați, din Ucraina în România a unei companii producătoare de cablaje auto, prezentă în regiune de o bună perioadă de vreme. Similar, o companie finlandeză producătoare de anvelope a decis să revină în România, ulterior declanșării conflictului din Ucraina. În ultimii ani, mai multe firme din domeniul auto și-au extins activitățile în România, contribuind la dezvoltarea ecosistemului din jurul industriei respective. Cu toate acestea, în ceea ce privește relocarea capacităților industriale de producție determinată de războiul din Ucraina, România nu pare a se plasa în zona superioară a clasamentului regional. Oportunități de dezvoltare prin investiții străine există și în zona serviciilor autohtone; de altfel, acestea din urmă au o pondere din ce în ce

[3] TiVA (*Trade in Value Added*) este un instrument dezvoltat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și oferă informații detaliate și comparative despre lanțurile de valoare globale și contribuția acestora la comerțul internațional. TiVA analizează modul în care bunurile și serviciile sunt produse, distribuite și consumate în diferite țări, evidențiind valoarea adăugată în fiecare etapă a procesului de producție. Acest instrument permite urmărirea fluxurilor de comerț internațional într-un mod mai precis și mai detaliat decât datele tradiționale privind exporturile și importurile.

mai consistentă în totalul exporturilor, iar cota de piață este superioară celei a bunurilor (Graficele C și D). În sectorul IT, România se bucură deja de o arhitectură sectorială complexă, cu o forță de muncă calificată și costuri competitive. În perioada pandemiei, cererea pentru soluții digitale a crescut semnificativ, iar această tendință ar putea continua și în perioada următoare, activitatea în zone de nișă precum securitatea cibernetică sau automatizări de procese creând în ultimii ani jucători locali relevanți la nivel global, care s-au afirmat pe lângă companiile multinaționale prezente în România pe parcursul ultimilor două decenii. De asemenea, în contextul conflictului de la granița estică, s-au consemnat relocări ale unor operatori din domeniu către România, remarcându-se o creștere semnificativă a firmelor cu capital ucrainean în sectorul IT. În ceea ce privește transportul, România se află într-o poziție strategică, iar în perioada următoare, definitivarea unor investiții în infrastructura rutieră și feroviară ar putea impulsiona sectorul transportatorilor, crescându-i eficiența.

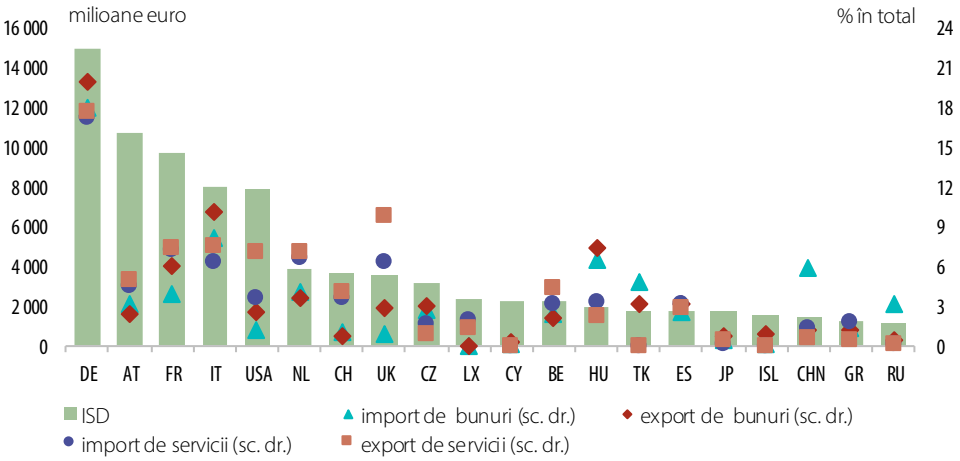

Grafic D
Investiții străine directe și fluxurile comerciale în România

Sursa: Eurostat, BNR, calcule BNR

Șocurile geopolitice frecvente și politicile de securitate și apărare ale țării pot implica majorări ale cheltuielilor publice și adoptarea unui mix suboptimal de politici macroeconomice. O reevaluare a globalizării ar putea duce la o regionalizare a fluxurilor comerciale și a lanțurilor de valoare, o creștere a inițiativelor de relocalizare, o scădere a mobilității internaționale a forței de muncă sau o intensificare a politicilor industriale care vizează stimularea producției locale de bunuri strategice. Aceste dinamici pot afecta inflația pe termen scurt și mediu, atât direct, prin înlocuirea inputurilor mai ieftine cu unele mai scumpe, dar „mai sigure", cât și indirect, prin efectele lor asupra concurenței și structurii pieței, mecanismelor de stabilire a prețurilor și puterii de negociere a lucrătorilor. Aceste dinamici pot avea, de asemenea, implicații asupra productivității, o variabilă critică pentru determinarea ratei naturale a dobânzii. În același timp, eforturile de diversificare a importurilor pot duce la dependențe mai mici față de unele țări excedentare, ceea ce poate avea un efect în sens ascendent asupra dobânzilor globale, dat fiind că economisirile acestor țări au avut un efect important în deceniile recente. Lanțurile globale de valoare pot amplifica șocurile în economie pe măsură ce acestea se deplasează în sus și în jos în rețeaua de producție și schimbă panta curbei Phillips. Mai mult, șocurile la nivelul nodurilor centrale, precum și la nivelul aprovizionării cu materii prime critice tind să genereze fluctuații economice mai mari și volatilitate a

prețurilor, prin efecte puternice de propagare. În plus, politici de securitate și apărare care vizează relocarea pot stimula fie convergența, fie divergența economică între țările din zona euro, cu implicații potențiale asupra transmisiei politicii monetare.

Din perspectivă informațională, evenimentele geopolitice tranzitorii pot crea distorsiuni în evaluarea situației economice de către factorii de decizie ai politicii monetare, generând o creștere a incertitudinii, mai ales dacă aceste evenimente se succed cu o frecvență ridicată – element nou comparativ cu ultimele două decenii. Un astfel de context amplifică riscul ca băncile centrale să aleagă un curs de acțiune suboptimal, în condițiile în care distincția dintre șocurile de natură structurală și cele temporare este mai dificil de realizat, dat fiind că acestea din urmă se pot dovedi, ulterior, persistente.

Referințe

Banca Centrală Europeană – „Friend-shoring global value chains: a model-based assessment", Maria-Grazia Attinasi, Lukas Boeckelmann, Baptiste Meunier, *ECB Economic Bulletin*, Issue 2/2023

Bolhuis, M. A., Chen, J., Kett, B. – „Fragmentation in global trade: accounting for commodities", IMF Working Paper, International Monetary Fund, Washington, DC, 2023

Cerdeiro, D. A., Eugster, J., Muir, D., Peiris, S. – „Sizing up the effects of technological decoupling", IMF Working Paper 2021/069, International Monetary Fund, Washington, DC, 2021

Fondul Monetar Internațional – „Asia and the world face growing risks from economic fragmentation", *Regional Economic Outlook for Asia and Pacific*, octombrie 2022

Fondul Monetar Internațional – „Geoeconomic fragmentation and the future of multilateralism", Staff Discussion Note SDN/2023/001, 2023a

Fondul Monetar Internațional – „Geoeconomic fragmentation and the impact on investment", Chapter 4, *World Economic Outlook*, April, 2023b

Goes, C., Bekkers, E. – „The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation", WTO Staff Working Paper ERSD-2022-09, World Trade Organization, Geneva, 2022